

Ботобеков У.Т.

КЫРГЫЗСТАНДАГЫ ДИНИЙ ЦИВИЛИЗАЦИЯЛАР КАГЫЛЫШЫ

Ботобеков У.Т.

КОНФЛИКТЫ РЕЛИГИОЗНЫХ ЦИВИЛИЗАЦИЙ В КЫРГЫЗСТАНЕ

УДК: 3 22 (575.2) (043.3)

Бул макалада Кыргызстандагы диний карама-каршылыктар туурасында с,з болот.

In this article, the question is about religious contradiction in Kyrgyzstan.

2008-жылдын 19-февралында Кыргызстандын Каржылык чалгындоо кызматы сенсациялуу маалымат таратты: террордук «Аль-Каида» диний уюмунун Бишкектеги аракеттери ачыкка чыгып, анын каржыларынан пайдаланган адамдардын ишмердиги аныкталды. Бул тууралуу дароо Улуттук коопсуздук кызматы жана Ички иштер министрлигине маалымдалып, маселе Жогорку Кеңештин экономика комитетинин отурумунда талкууланды⁷⁹.

Кыргызтан Каржылык чалгындоо кызматынын башчысы Максатбек Садыровдун парламентте билдиргенине караганда, террорчул уюмдун активисттери менен тарапкерлери Алатоо аймагында арам акчаларды адалдоо менен алектенген 30 документ табылган.

Ага капыл-тапыл Кыргызстан саясат изилдөөчүлөр ассоциациясынын президенти Нур Омаров Бишкектеги борбордук мечиттин курулушун Сауд Аравиянын ваххабиттик уюмдары каржылоону өз моюндарына алгандыгын «көзү ачыктык» кылып айтып чыкты. Анын тастыктоосунда, ваххабиттик уюмдар Бишкек борбордук мечиттин курулушуна 10 млн. доллар, ал эми Кыргызстанда халифат куруу үчүн 5 млрд. доллар көлөмүндөгү каражат бөлгөн имиш. Албетте, ислам тууралуу терең түшүнүгү жок Н.Омаровдун бул айткандары чындыкка эч бир коошпойт. «Саман учса Самарканды сел алыптыр» болуп, ыйык Куранды окубаган ушундай «окумуштуулар» акыркы кезде ыйык исламдын Кыргызстандагы ишмердигин террордук уюмдарга «байлап» койууда.

Орто Азия мусулмандар конгрессинин президенти Б.Нурдинов Кыргызстанда «Аль-Каидачылардын» табылгандыгы тууралуу маалыматты ислам дининин кеңири жайылып баратышын ооздуктоо максатында атайын жасалып жаткан аракет деп баалады. Ал эми белгилүү ислам

изилдөөчү Орозбек Молдалиев «Аль-Каидага» таандык адалданган акчаларды таап алдык деген ишенич жаратпайт, анткени, бул террор уюмдун акчасы бир да жерде кармалган эмес, 11-сентябрдан кийин Америкадагы эсептердин баары жабылып, текшерүүгө алынганы менен, шектелип, бирок далилденбей калган деп алакан жаят.

Ваххабисттер менен «Аль-Каиданын» акчасына байланышкан бул маалыматты текшерүү Улуттук коопсуздук кызматынын милдети экени белгилүү. Бирок, расмий бийликтин айт намазды тыюу салган демилгеси келечекте кайрадан көтөрүлсө карикатура кризисинен улам Европаны кара тумандай каптаган диний кагылыш Кыргызстанда кайталанышы айдан ачык.

Европаны экиге бөлгөн карикатура кризис и бизде болбойбу?

Карикатура кризиси демекчи, 2005-жылы Европалык бир катар басылмалар (британиялык «Observer», немистердин «Frankfurter Allgemeine Zeitung», «Die Welt», даниялык «Jullands Posten») Мухамед пайгамбарга акарат келтирган карикатураларды жарыялоо менен Рим Папасы Иоанн Павел II, Фетхуллах Гюлен, Далай Лама, Френсис Фукуяма, Петер Бергер сыяктуу атактуу ойчулдар зор күч үрөп түптөп жаткан диндер жана цивилизациялар ортосундагы диалогду үзгүлтүккө учуратуу коркунучун жаратты. Бул азил сүрөттөр Батыш менен Чыгыш ортосундагы тарыхый карама-каршылыктардын араанын ачып, ашынган улутчулдар менен динге жамынган террористтердин чырагына май тамызды.

2008-жылдын 18-февралында даниялык «Jullands Posten» баш болгон 11 гезит башына бомба жазданган Мухамбет пайгамбардын карикатурасын кайрадан басып чыгышты. Ыйык пайгамбарды келекелеген европалык «ээннооз» басылмаларга жаалданган мусулмандар жамааты Данияда машинелерди өрттөшүп, дүкөндөрдү талкалап, өлкөнү алеки заматта астын-үстүн кылып ийишти. Жакынкы Чыгышта жана Азияда Даниянын бир катар элчиликтери талкаланып, Батыштын саясий космополитизми менен «кудайсыз» секулярдык салт-санаасын айыптаган толкундоолор күчөдү. Аталган карикатураларды Афган, Пакистан, Иордан, Иран, Египет, Бахрейн, Катар, Кувейт, Бириккен Араб Эмираттары, Оман жана Сауд Аравия жетекчилери

⁷⁹ Интернет-сайт «24 KG», В Кыргызстане выявлена деятельность сторонников и активистов «Аль-Каиды», 19.02.2008 г., <http://www.24.kg/investigation/31729-2008/02/19/77107.html>

кескин айыпташты. Карикатура кризисинен улам Батыш менен Чыгыш цивилизациялары болуп көрбөгөндөй тирешкен абалга жетти. Ыйык динди маскаралоо белгилүү ойчул Самюэль Хантингтон олуялык кылып айткан «цивилизациялар кагылышына» алпаратканын карикатура автору 73 жаштагы Курт Вестергаар андабай да калды шекилдүү. Исламды шылдыңга алган шойкомдуу иши үчүн даниялык жаш мусулмандар Курт Вестергаардын көзүн тазалоону пландап жатышкандыгын жашырбады.

Белгилүү окумуштуу-геолог Фетхуллах Гюлен:

«Исламды терроризм менен салыштыруу чоң ката. Куранда террорду жактаган бир дагы аят же сүрөө жок. Анткени, Мухамед пайгамбар ар дайым адамдарга мээримдик менен сүйүү чачкан. Мухамед пайгамбардын экинчи бир аты – «Хабибуллах». «Хабиб» арабчадан «Кудайды сүйгөн адам жана Кудайдын сүйүүсүнө арзыган адам» болуп которулат. Ошондуктан ислам тынчтыкты, бейпилдикти жана өз ара түшүнүүнү даңазалаган дин»¹.

Кыргызстан Өкмөтү Европаны аңтар-теңтер кылган диний кагылыштан сабак алып, мусулмандардын сезимин ооруткан опуртал кадамдан оолак болгону эп. Ал эми карикатурадан жаралган бүгүнкү цивилизациялар тирешүүсүн диалог жана өз ара кечиришүү жолу менен гана чечүүгө болот. «Кечирирдүүлүк – улуу баалуулук. Ал эми сабырдуулук адеп-ахлак менен руханий байлыктын башкы элементи. Ошондуктан адамзат кечирирдүү жана сабырдуу болгондо гана ислам, христиан, иудаизм жана буддизм диндеринин тиреши эмес, биримдиги орнойт», - деп белгилейт Фетхуллах Гюлен.

Ал эми биздин максат – диндердин биримдигин Алатоо жергесинде орнотууга багытталууга тийиш.

Статистикалык маалыматтар:

Кыргыз Өкмөтү алдындагы дин иштери боюнча мамлекеттик агенттиктин маалыматы боюнча, бүгүнкү күнү Кыргызстанда 1648 мечет, 46 иудей жана буддисттик храм, 30 христиан чиркөөсү бар. Жалпысынан өлкө боюнча 1800 ислам жана 300 христиан уюму өз ишмердүүлүгүн жүргүзөт. Андан сырткары Кришнаиттер, Муна чиркөөсү, Ак Чиркөө, Сатанисттер, Фалунгунь жана башка диний секталар бар. Ошондой эле өлкөнүн түштүк аймагында Хизб ут-Тахрир, Акромия, Өзбекстан ислам кыймылы сыяктуу тыюу салынган диний уюмдар жашыруун түрдө калкты өз тарабына тартууга аракеттенүүдө.

Диний проблемаларды чечүү мамлекеттин алдындагы стратегиялык максаты болуп саналары бышык. Ал максатты ишке ашыруу үчүн салттуу Исламдын өнүгүүсүнө жагымдуу шарт түзүлүп, жаңы мыйзамдар иштелип чыгышы шарт. Салттуу исламга «альтернатива» катары Кыргызстанга жашыруун түрдө кирип жаткан секталар менен диний уюмдарга мыйзам негизинде чек коюлушу керек.

Ошондой эле конфессиялар ортосундагы конфликты жөнгө салуу үчүн батыштан агылып кирген мессиандык чиркөөлөр менен диний уюмдар оболу салттуу исламды туу туткан жергиликтүү калктын тарыхын, салт-санаасын жана маданиятын урматтоосу зарыл. Ансыз кыргыз коому ар кандай диний агымдардын курмандыгы болуп калары толук мүмкүн.

Андан сырткары, Кыргызстан мусулмандар муфтиятын реформалоо жана модернизациялоо маселеси күн тарбинде турат. Муфтият радикалдуу диний агымдарга бөгөт болуп, учурдун талабына жооп берген абыройлуу институтка айланышы зарыл. Ал Хизбут-Тахрир, Акромия, Таблиги Жамаат, «Ахль сунна валь джамаа ас-салафия» (ваххабизм) сыяктуу диний уюмдардан интеллектуалдык жактан да, диний көрөңгө жактан да ат чабым алдыда болушу керек. Ал үчүн Кыргызстан мусулмандар муфтиятынын кадр саясаты өзгөрүп, мамлекеттик бийлик органдары менен бирдикте тыгыз иш алып барышы лаазым.

Адабияттар:

1. Фетхуллах Гюлен. Необходимость межрелигиозного диалога.
2. - Москва, 2004, - 25-67 б.
3. Интернет-сайт «24 KG», В Кыргызстане выявлена деятельность сторонников и активистов «Аль-Каиды», 19.02.2008 г., <http://www.24.kg/investigation/31729-2008/02/19/77107.html>
4. Азаттык үналгысы, 29.01.2008, Борбордук аянтта намаз окууга тыюу салууга мусулмандар каршы, <http://www.azattyk.kg/content/article/1278760.html>

Фетхуллах Гюлен. Необходимость межрелигиозного диалога. - Москва, 2004, - 25-67 б.

Рецензент: д. филос. н., профессор Тогусаков О.А.